

Uvod Prije nego što započnemo izlaganje o ostvarivanju i zaštiti prava iz radnog odnosa objasnit ćemo pojam radnog odnosa tj. ugovora o radu, jer smatramo da su to pitanja koja u sebi sadrže činjenice i razloge koji mogu dovesti do radnog spora. Nakon određenja pojma radnog odnosa i ugovora o radu kao centralnih kategorija koje se izučavaju u radnom pravu, u narednom poglavlju ćemo navesti standarde i načela MOR-a koje predstavljaju osnove za uređenje nacionalnih zakonodavstava.

U sljedećem poglavlju ćemo objasniti šta je kolektivni ugovor, zašto su kolektivni ugovori važni za zaposlenike prilikom ostvarivanja i zaštite njihovih prava iz radnog odnosa, kroz konvencije MOR-a. Najvažnije je napomenuti da prije svega radnici moraju imati potpisane ugovore o radu kako bi ostvarili i zaštitili svoja prava iz radnog odnosa. Tek poslije toga potrebno je zaključiti kolektivni ugovor.

U posljednjem poglavlju objasniti ćemo ostvarivanje i zaštitu prava iz radnog odnosa onako kako je to uređeno našim radnim zakonodavstvom. U ostvarivanju pojedinačnih prava iz radnog odnosa radnik, odnosno zaposlenik, može zahtijevati ostvarivanje i zaštitu tih prava kod poslodavca, pred nadležnim sudom i drugim organima.

Dakle, objasniti ćemo, posebno i detaljno, sljedeće vrste ostvarivanja i zaštite prava iz radnog odnosa,:

1. internu zaštitu - zaštita i ostvarivanje prava u radnoj sredini gdje zaposlenik radi;
2. sudsku zaštitu - pred nadležnim sudom u odgovarajućem postupku;
3. vansudsku zaštitu - mirenje i arbitraža;
4. upravnu zaštitu - inspekcija rada.

Na kraju ćemo navesti i načine rješavanja kolektivnih radnih sporova.

odnosa

I - Pojam radnog

Polaze

od karakteristika radnog odnosa s obzirom na njegove bitne elemente, na osnovu kojih se radni odnosi razlikuju u odnosu na druge pravne odnose, kao i u odnosu na sve odnose koji za svoj predmet imaju rad, sticanje radnopravnog statusa je regulirano normama pozitivnog radnog prava. Tačnije radni odnos između radnopravno sposobnih subjekata, poslodavca i posloprimca, kao pravni odnos zasniva se i regulira na osnovu normi radnog zakonodavstva, kako heteronomog, tako i autonomnog karaktera.

Reguliranje uslova za sklapanje ugovora o radu kojim se zasniva radni odnos u općem režimu radnih odnosa je vrlo kompleksno, a ta kompleksnost rezultat je:

1. specifičnosti subjekata koji uspostavljaju radni odnos, te
2. sadržaja prava i obaveza koja se stiču na radu, povodom rada i u vezi sa radom.

Za uspostavljanje i postojanje radnopravnog odnosa neophodno je: (1) postojanje najmanje

dva subjekta, (2) volja subjekata da na osnovu odgovarajućeg pravnog osnova uspostave međusobna prava i obaveze i (3) da postoji objektivni, društveno dopustiv interes koji ih vezuje za taj pravni posao. Radni odnos se definira na sljedeći način: «Radni odnos u pojmovnom smislu može se definisati kao dobrovoljni ugovorni odnos između posloprimca (zaposlenika, radnika) i poslodavca, na osnovu kojeg se posloprimac uključuje u organizirani proces rada, na način i pod uslovima koje utvrdi poslodavac, lično obavljajući na profesionalnoj osnovi poslove radnog mjesta, i ostvarujući na temelju toga, plaću i druga utvrđena, garantirana i ugovorena prava i obaveze»/ Za stranu radnog odnosa koja angažira rad drugog lica u radnom zakonodavstvu u

BiH prisutan je opći pojam poslodavac.

Poslodavac označava drugu stranu radnog odnosa koja je naspram radnika, koja daje posao i plaću za obavljen rad, iz čega izvlači određenu vlastitu korist. Kao poslodavac se može javiti svaka fizička i pravna osoba koja na osnovu odgovarajućeg pravnog osnova zapošljava jednog ili više posloprimaca.

U skladu sa tim kao temeljna klasifikacija poslodavca se smatra sljedeća podjela:

1. privredni subjekti (privredna, trgovačka društva);
2. subjekti sa područja javno-pravne djelatnosti, tj. subjekti sa područja neprivrede (državni organi, ustanove: javne, privatne, kao i druge institucije sa područja javnih i društvene djelatnosti);
3. druga pravna i fizička lica koja na temelju odgovarajućeg pravnog osnova angažiraju rad drugog lica (razna udruženja, fizička lica koja se bave obrtom, međunarodne organizacije i sl.)

Klasifikacija posloprimca je još raznovrsnija, a kao uobičajena je sljedeća: - radnik, u širem smislu obuhvata sva lica koja stupaju u radni odnos, a u užem značenju, to je fizičko lice koje za odgovarajuću naknadu kod poslodavca obavlja pretežno manuelne poslove;

- službenik, fizičko lice koje obavlja poslove iz osnovne djelatnosti državnog organa;
- namještenik, fizičko lice koje obavlja pomoćno-tehničke poslove za potrebe državnog organa;
- zaposlenik-uposlenik, fizičko lice koje profesionalno obavlja posao za poslodavca na osnovu ugovora o radu.

U pozitivnom radnom zakonodavstvu BiH u općem režimu radnih odnosa kao subjekti radnih odnosa se pojavljuju:

(a) poslodavac i

(b) zaposlenik.

(a) Poslodavac je svaka pravna ili fizička osoba koja zapošljava jednog ili više posloprimaca na temelju ugovora o radu, odnosno poslodavac je druga strana radnog odnosa koja obavlja dozvoljenu registriranu djelatnost.

U Zakonu o radu RS za fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu upotrebljava se naziv radnik.

Osnovna obaveza poslodavca je da u radnom odnosu zaposleniku da posao, te da mu za obavljen rad isplaćuje plaću, dok mu je osnovno pravo da utvrđuje i određuje način i mjesto obavljanja rada, uz obavezu poštivanja zakonskih i drugih propisa.

Zaposlenik-radnik je fizička osoba koja dobrovoljno, profesionalno, obavlja svoj posao za plaću, na osnovu ugovora o radu a prema pravilima struke. Osnovna obaveza zaposlenika je da lično obavlja rad na određenom radnom mjestu i kroz utvrđeno radno vrijeme.

Prema Zakonu o radu u FBiH poslodavac je fizičko ili pravno lice koje zaposleniku daje posao na temelju ugovora o radu.

Prema istom zakonu zaposlenik je fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu.⁵

Prema Zakonu o radu Republike Srpske;

- Radnik je fizičko lice zaposleno na osnovu ugovora o radu, odnosno fizičko lice u radnom odnosu koje obavlja određene poslove za poslodavca.

- Poslodavac je pravno ili fizičko lice za koje radnik u radnom odnosu obavlja određene poslove. (To su preduzeća, ustanove, banke, organizacije, za osiguranje, udruženje, agencije itd.)

Prema Zakonu o radu Brčko Distrikt BiH;

- Zaposlenik je svako fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu.

- Poslodavac je svako fizičko lice ili pravno lice koje na osnovu ugovora o radu zapošljava neko lice.

